

Peter Thule Kristensen (red.), *Lauritz de Thurah - Barokkens arkitektur og verdensbillede* (København: Strandberg, 2023). 432 s.

Klaus Højbjerg, *Dansk Center for Herregårdshistorie*

Lauritz de Thurah -- Barokkens arkitektur og verdensbillede besidder alle de kvaliteter, der kendetegner en klassisk monografi. Emnet behandles grundigt og indsigtfuldt, formidles klart – og kontekstualiseres så også den udenforstående begriber emnets relevans. Samtidig formår Peter Thule Kristensen og de seks øvrige bidragydere at anlægge en række varierende perspektiver på Thurahs værk, der giver et passende modspil til den stive form, der ellers ofte er den traditionelle monografis slagside.

Udgivelsen handler naturligvis først og fremmest om Lauritz de Thurah og hans virke som arkitekt, men med undertitlen indikeres at bogens ambition også er at introducere læseren til barokkens arkitektur mere generelt, og til det verdensbillede som barokkens arkitektur på én gang var et udtryk for og var med til at skabe gennem de måder, den inviterede til at blive brugt og oplevet på. Disse videre perspektiver eksemplificeres naturligvis ved Thurahs virke, men når titlen netop ikke taler om *Thurahs* arkitektur eller *Thurahs* verdensbillede, så er intentionen formentlig den at lade relationen mellem manden og emnet fremstå ubestemt; arkitekturen er ikke blot Thurahs – eller for den sag skyld kongens, eller andre opdragsgiveres – arkitekturen bliver til i et rum, hvor allehånde sociale og økonomiske faktorer er på spil, og den bærer i sig et verdenssyn, et verdensbillede, der er et resultat af gensidige ideudvekslinger og forhandlinger. Værket afviser med andre ord den romantiske traditions opfattelse af kunstneren som geni, for i stedet at beskrive Thurah som en aktør blandt mange. Aktørerne er i den sammenhæng ikke blot andre personer eller institutioner, men også for eksempel de ældre byggerier, som Thurah får til opgave at ombygge. Ofte er barokkens arkitektur blevet beskrevet som en rigoristisk arkitektur, der ideelt set forudsætter en

<https://doi.org/10.7557/4.7688>

Copyright: © 2024 The Author(s). This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

tabula rasa. Navnlig i bogens syvende kapitel demonstrerer Peter Thule Kristensen imidlertid barokkens fleksibilitet – frem for at se Thurahs ombygninger af lyst- og herregårde, som blot arkitektoniske kompromisser forårsaget af begrænset økonomi, viser Thule Kristensen, hvor kreativt Thurah opererer indenfor givne rammer, og hvordan han som på fx Vallø og Dronninglund lader ældre bygninger spille afgørende ind på udformningen af om- og tilbygninger. På Vallø lader Thurah således det såkaldte ”Hvide Stift” spejle den gamle renæssanceborggårds u-formede grundplan alt imens stiftsbygningen qua sit volumen og sin facade-artikulering på en gang både underordner sig og spiller op mod det gamle renæssancehus, og på Dronninglund omdanner han den gamle vestfløjs to bastante hjørnetårne til nogle egenartede, men ganske overbevisende barokke pavillioner. Gennem hele bogen demonstreres i det hele taget mange eksempler på, hvordan Thurah frem for at tvinge en matrice ned over de givne betingelser arbejder med afsæt i de muligheder omstændighederne frembyder.

Efter værket forord af Maria Gadegaard, direktør for Gammel Holtegaard, og indledning ved professor Peter Thule Kristensen følger 12 kapitler, der er ordnet i tre dele. Første del består af tre kapitler, hvoraf det indledende, der er forfattet af historiker Thomas Lyngby, redegør for Lauritz de Thurahs uddannelse og karriere. Andet kapitel, der er skrevet af arkitekturhistoriker Sanne Mækelberg, introducerer os til de europæiske strømninger og arkitektoniske forbilleder, som Thurah blev bekendt med i forbindelse med sine rejser og sit netværk. Tredje og sidste kapitel i bogens første del er viet til Thurahs virke som topograf og udgiver. Det er glædeligt, at denne side af Thurahs virke får en så fremtrædende og grundig behandling af lektor ved Det Kongelige Akademis afdeling for Arkitektur, Design, Konservering, Bygningskunst og Design Natalie Patricia Körner. Thurahs kraftpræstation *Den Danske Vitruvius* er således et værk, der må nævnes på linje med hans vigtigste bidrag indenfor bygningskunsten.

Bogens anden del, der omfatter kapitlerne fire til 10, beskæftiger sig med Thurahs arkitektoniske arbejder og deres indflydelse; Peter Thule Kristensen lægger ud med et kapitel om Thurahs arbejder ved det kongelige palæ i Roskilde, det første Christiansborg og Frederiksberg Slot. De næstfølgende to kapitler, begge ligeledes skrevet af Thule Kristensen, er viet til henholdsvis Hirschholm Slot og Eremitageslottet. I forbindelse med sidstnævnte behandles også Jægergården, der opførtes i tilknytning til jagtslottet Jægersborg. Herefter følger det allerede omtalte kapitel syv, der behandler en række ombygninger af lyst- og herregårde.

Kapitel otte, det sidste af Thule Kristensens bidrag, undersøger Thurahs urbane arkitektur. Særligt i dette kapitel får man et indblik i, hvor subtilt Thurahs arbejde kan være – Thule Kristensen demonstrerer, hvordan Thurahs indsats på området er båret af en stærk fornemmelse for tid, sted og formål. Thurah fremstår

som den lydhøre arkitekt, der med held formår at forene tidens krav og forventninger med de givne forudsætninger – og samtidig gør han det med sin egen umiskendelige accent.

I bogens niende kapitel redegør dr. phil. Else Marie Bukdahl for den italienske baroks indflydelse på Thurahs sakrale arkitektur, mens det tiende kapitel, der afslutter bogens anden del, behandler Thurahs virke indenfor havearkitekturen. Arkitekturhistoriker Martin Søberg analyserer her Thurahs bidrag i feltet med sans for den betydning, der skabes ved blik og bevægelse. Den dominerende centralakse, der som oftest knytter hus, have og i et vist omfang det omgivende landskab sammen i Thurahs barokke rumkunst, erfares kropsligt som udtryk for en styrende orden, en overordnet sammenhæng. Ved en afveksling mellem passager og åbne rum, og ved markering af overgange mellem forskellige typer af rum, formår Thurah imidlertid at facilitere en oplevelse, hvor den styrende orden ikke fremstår som rigid – blikket og kroppen ledes videre i successive forløb, der opleves som dynamisk forbundne. Flere af bogens øvrige kapitler formidler i øvrigt ganske vellykket, hvordan Thurahs kunst engagerer kropslig erfaring – Thurah er rum-kunstner, og værkets overvejende arkitekturfagligt funderede forfattere formår at beskrive ham som sådan.

Værkets korte afsluttende del tre består af to perspektiverende kapitler. Arkitekt Nina Ventzel Riis ser nærmere på, hvorledes Thurahs arkitektur klarer sig, når den skal tilpasses nutidige formål – og peger i den forbindelse på nogle af de kvaliteter, som den har vist sig at være i stand til at bære med ind i vor tid. Else Marie Bukdahl slutter af med et kapitel om barokkens arkitektur og dens særlige, dynamiske karakter, som Bukdahl sætter i forbindelse med en tidens nyvundne erfaring af rummets uendelighed og grænsers følgelige relativitet. Og i forlængelse heraf peger hun peger på barokkens, og herunder Thurahs, fortsatte rolle som inspirator for billedkunstnere og arkitekter i vor tid.

Værket er fra ende til anden en fornøjelse at læse, hvilket naturligvis skyldes, at de forskellige bidrag gennemgående er velskrevne. Af stor betydning er imidlertid også de mange velvalgte illustrationer af høj kvalitet. Man kan helt enkelt se, hvad sagen drejer sig om. I den forbindelse er frem for alt fotografen Anders Sune Bergs indsats helt uforlignelig! Hans fotografier er kunstværker i sig selv, der tydeliggør kvaliteterne ved Thurahs rum så rent og purt, at man længes efter at træde ind i hver og et af dem.

Afslutningsvis bør man måske fremhæve det, der for mange som holder af ældre dansk arkitektur, nok er selvfølgelig: Thurahs virke har kaldt på at blive formidlet i det store format. Han kom allerede i sin egen tid til at stå i skyggen af kollegaen Nicolai Eigtved, der også sidenhen skulle stjæle rampelyset i kunsthistoriografisk sammenhæng. Og den danske nyklassicismes fader Nicolas-Henri

Jardin skulle sammen med C.F. Hansen skubbe ham endnu længere ned i det arkitekturhistoriske hierarki. Hvor Nicolai Eigtveds lette og lyse rokokko – og Jardin og Hansens enkle og mådeholdende nyklassicisme kunne læses som pegende frem mod modernismen, så var Thurahs brede palette for farverig og for heterogen til at indlemmes i en sådan kanon.

Glemte er Thurah dog ikke blevet, dertil har hans indsats trods alt været for omfattende og for betydningsfuld – og arkitekturhistorikeren Frederik Weilbach publicerede da også en større monografi om Thurah i 1924. Og i forbindelse med en udstilling på Kunstindustrimuseet (i dag Designmuseum Danmark) i 1981 udgav Selskabet for Arkitekturhistorie et katalog med titlen *Arkitekten Lauritz de Thurah 1706-1759*. Det er imidlertid ikke overvældende sammenholdt med den opmærksomhed, der er blevet Nicolai Eigtved til del. Hovedværket er her Knud Voss store monografi fra 1971 fulgt af Hanne Raabymagles ditto *Eigtved* fra 2006. Som arkitekten bag Frederiksstaden, og herunder Amalienborg, er Eigtveds virke imidlertid også blevet indgående behandlet i en lang række andre udgivelser. Længe blev Jardins indsats ikke behandlet med tilsvarende grundighed, men det blev der rådet bod på med Ulla Kjærs tobindsværk *Nicolas-Henri Jardin: en ideologisk nyklassicist*, der udkom i 2010. At turen nu fortjent måtte være kommet til Thurah synes kun naturligt.